

Drávaszögi női viselet a 19.-20. században

Kurucz Ildikó

2011. október 14.

Néprajzi csoport

- **Andrásfalvy Bertalan - néprajzi csoport fogalma**
- *„A néprajzi csoport a népnek olyan egysége, mely kulturálisan nagyjából egynemű, tagjaik valamilyen közösséget alkotnak, kapcsolat van közöttük, tehát „közlekednek” és kommunikálnak” egymással”. Ez biztosítja, hogy tagjaik egy műveltségűek, egy értékrendűek és kapcsolatban, érintkezésben vannak egymással. Ez a kapcsolat pedig azért fontos, mert az értékrendeknek és kultúra elemeinek állandó keringése, kicserélődése biztosíthatja csak a néprészlet egységes műveltségét. Az egyöntetűséget azonban csak feltételezhetjük, s az erre utaló legfontosabb jelek a következők lehetnek:*
 - *a nyelvjárás azonossága;*
 - *az összeházasodás köre;*
 - *a viselet azonossága;*
 - *a szokások azonossága;*
 - *a mi-tudat, még ha a részletnek nincs is önelnevezése vagy vállalt, másoktól ráakasztott elnevezése;*
 - *az életmód,*
 - *a foglalkozásbeli hasonlóság,*
 - *a termelésben közel azonos helyzet /az elérendő modell azonossága/;*
 - *a néprészlet kiegyenlítődését, biológiai értelemben is vett vérkeringését, vérkeveredését szolgáló intézmények.”*

(Andrásfalvy 1975: 48)

Zentai János

Baranya megye magyar néprajzi csoportjai

- *tárgyi megkülönböztető jegyek (viselet)*
 - *népszokásbeli eltérések:*
 - *vallási elkülönülés*
 - *nyelvi jelenségek:*
 - *a közösség tudata, a közösség tagjainak felfogása hovatartozásukról:*
 - *a házassági kapcsolatok kiterjedési köre:*
 - *új műveltségi elemek terjedésének útja sebessége (kivetkőzés, fehér gyász, főkötők)*
 - *történeti, származási, földrajzi tényezők*
-
- *„Az elhatárolás során a vizsgált csoportoknak megfelelő kritériumokat kell alkalmazni”
(Zentai 1978: 536).*
 - A vizsgált **jelenségek elterjedésének térképét** ráhelyezte a vizsgált terület földrajzi térképére. A több jegy együttes alkalmazása - a néprajzi csoportok határvonalai.
 - A **viselet** egyes elemei - különösen a női fejviselet - Baranya megyében egyértelműen **elhatároló tényezők**. *„Mindenütt találhatók olyan ruhadarabok, amelyek egyik közösséget elhatárolják a szomszédostól. A közösséghez, csoporthoz való tartozás külsőségeiben való hangsúlyozásnak igen nagy történelmi múltja van, nem vonható ki ebből a ruházat, a népviselet sem.”
(Zentai: 1978: 524)*

Drávaszög

- A Drávaszög a Duna és a Dráva összefolyásának szögletében, a Dráva folyó mentén az Ormányságig húzódik, ahol kissé felnyúlik a közép-baranyai dombvidékre.
- A Drávaszöget „*az egykori római hadiút (via ripariensis ab Aquimcucae Mursam) mentén kipusztult magyarság helyére telepített német és délszláv nemzetiségű övezet két tömbre osztja: a Siklós környéki külső-drávaszögiekre... és a Duna-Dráva összefolyásánál a belső-drávaszögiek tömbjére*” (Zentai 1978: 542).

- A **Külső-Drávaszög** falvai –*Ipacsfa, Terehegy, Drávaszabolcs, Gordisa, Harkány, Máriagyűd, Siklós, Matty, Egyházasharaszti, Nagytótfalu, Túrony, Kisharsány, Nagyarsány, Siklósnagyfalu, Old, Kistapolca, Beremend, Peterd* - házassági kör alkottak.
- A **Belső-Drávaszög** falvai: *Karancs, Kő, Sepse, Csúza, Hercegszőlős, Vörösmart*-az északi Hegyajja; *Laskó, Várdaróc, Kopács, Bellye* a déli Ajj; (Zentai 1978: 554)
- a 17. század előtt nagyobb területet foglalt el a néprajzi csoport, melyet két elszakadt, de műveltségében és viseletében azonosságot mutató község, Magyarpeterd és Kölked példájával bizonyít.

A Drávaszögi népviseleti sziget.

Gönyey Sándor

„Ha az Ormánság, mint mondani szokták, addig terjed, ameddig a biklát viselik, akkor a Drávaszögnek néprajzilag addig nyúlik a határa, ameddig a református magyarság régi női viseletében a „bugafikető” kimutatható.” (Gönyey 1942: 39)

- A népviseleti sziget legjellemzőbb ruhadarabjai, melyek más vidékektől szembetűnően megkülönböztetik Drávaszög viseletét: *csécses, pántlikás keszkenő; tilánglis, tászlis ímeg; pókos béllés; tilánglis keszkenő*; és elsősorban a drótkontyon viselt *hímzett főkötő, kontykötő*. (Gönyey 1942: 53) - **KOPÁCS**
- A női öltözet szomszédos viseletektől minden irányban elkülönül, azonban az egymásra hatások, a rokonságok felfedezhetők.
- Szlavóniával, az Ormánság keleti felével (Bököz, Belköz) és a Szigetvidék néprajzi csoportjával - fehér gyász emlékei, a régies öltözködési mód hosszú élete, majd annak hirtelen polgárosodása.

Viselet definíciója

Fél Edit és Hofer Tamás (MNL)

- „*A népviselet: a falusi és mezővárosi parasztemberek, civisek, pásztorok, esetleg kézművesek öltözete. Az **emberi öltözet** a legrégebb időtől kezdve nem csupán védte a beleöltözött, hanem díszítette is és **kifejezte társadalmi helyzetét**. Az elmúlt évszázadok etnográfusok által vizsgált népviseletei ebben az értelemben kifejezték a társadalom paraszti, falusias rétegeihez való tartozást. ...*
- *A néprajztudomány által használt népviselet fogalomba beletartoznak a köznapi és az ünneplő öltözetek egyaránt, az **öltözködés egész rendszere**. Ez a rendszer kisebb-nagyobb tájegységek szerint változik, és az **öltözetdarabok eltérő formái az öltözködés különböző szabályai szerint helyi népviseletek különültek el...***
- *Az ilyen viseletközösségekben a népviselet árnyaltan kifejezte az egyes személyek társadalmi helyzetét, életkorát, állapotát, a különböző alkalmakat. A népviselet egyik sajátása éppen ez a **kötöttség és az aprólékosan szabályozott kifejezőkészség**.” (MNL)*

- 1. A népviselet elemei, **öltözetdarabok kutatása**
- 2. Az **öltözetek megszerkesztése**: a szabályoknak és ajánlások azt a rendszerét
- 3. A népviselet **szerkezeti típusai**:
- női viseletre vonatkozóan három öltözetszerkesztési módot állapít meg:
 - 1. a *sok rövid szoknyás, ingvállas* öltözetekét;
 - 2. a *kevés és hosszú szoknyás, ingvállas-pruszkos* öltözetekét;
 - 3. *polgárias, városias* vonásokat mutató öltözködését.
- 4. **Viseletcsoportok, a népviselet táji-történeti tagolódása**: A 16-18. századig terjedő időszakban az öltözködés sokkal egyöntetűbb képet mutatott országszerte, mind a parasztság, mind a mezővárosi, városi lakosság körében. A 18-19. század fordulójától gyáripar megjelenésével kibővült a választék mind a színek, mind a formák, mind az anyagok tekintetében.
- 5. **Az öltözet, mint kifejezés**: a kutatásoknak ebben az ágában a szemiotikai megközelítésmód érvényesül, mely népviseletet jelrendszerként is felfogható rendszerként értelmezi. (MNL)

Régi stílusú drávaszögi viselet

- A vászon viselet Baranya megyében alapvető jelentőségű volt a 18. század végén és a 19. század elején
- Az olcsóbb gyári anyagok elterjedése mellett a vászon jelentősége megmaradt, a gyári anyagok sokáig csak az ünnepi öltözetben kaptak helyet. (Füzes 1962: 315)
- A vászon nemű alsóruhaként, hétköznapi, munkára való öltözetként és háztartásban való használatra a 20. században is megmaradt.

Pókos béllés

- Házilag szőtt pamutvászonból készítették, melyet egy-egy színből - piros, fekete vagy sötétkék *hezonából (legfinomabb gyári szál)* – és fehér fonalból szőttek csíkosra.
- vagy egyszerűbben négy nyüstös szövőszéken szőtt tisztán fehér, piros és sötétkék pamutból is készítették. (G.S.)
- „*A méternyi hosszúságú csíkosan szövött anyagot kettéhajtották s a hajtásnál T vagy félkör alakban kivágták és egy gombbal összefogták.*” (Gönyey 1942: 54) A béllés két oldalát színes vagy fehér fonállal, „*mindenembervarrással*” kapcsolták össze, vállába varrták keskeny oldalpálhával a rövid, csíkos ujjat.

Vörösmart (Nagyné 1978)

Tilángás, tászlis imeg, tászlinyos imeg

- Belső-Drávaszögben a pókos béllés fölé került a tüll anyagból (a 19. századtól, korábban „*bodorkából*”) készült *tilánglis imeg*.
- Eladósorban lévő lányok és az asszonyok **ünnepi öltözetének** volt része.
- A kettős ing viseléséről már a 16. századtól kezdve vannak magyarországi írásos adataink, mind a férfi, mind a női öltözködésre vonatkozóan. (Gáborján 1969: 184)
- Külső Drávaszög: Tászlinyos ismeg. Fehér vászonból, mellévarrott ujjal, ujj végén nagy tászli/fodor/
- *mellévarrott, belévarrott ujjú ingnek* nevezi azt a régies, *kelet-európai módon* szabott inget, melynek nyakát az ujjak felső részével ráncolják össze. *vállbavarrott, nyakbavarrott ing* (etnonim)
- A szakirodalom *A vállbaszabott vagy vállbavarrott nyugat-európai szabású*, olykor *németesnek* is nevezett szabásmód.

„nyakbavarrott” ing (Gönyey 1942: 54) és „tászlinyos” imeg, Nagytótfalu 2010.

Szoknya, pöndő és kebél

- *„bodros gyócspöndőnek”*
- gazdagon hímzett, kislingelt, keményre kivasalt ruhadarab
- alját öt centiméter széles sávban növény- vagy virágmotívumokkal hímezték ki, vörös, kék, vagy aransárga színű fonállal.
- szabása egyenes, derékban ráncolt.
- A dél-dunántúli fehér ruhák esetében - ott feltételezhetően hosszabb ideig töltötték be a felsőruha szerepét.
- *„A „fehércseléd, vászonceléd” kifejezéseink őrzik a magyar parasztasszonyokat századokig jellemző fehér vászonöltözet emlékét, amikor is a vászonruha nemcsak alsóruhaként, de nyári dologidőben munkaruhaként is szolgált.” (MN IV.: 591)*
- A Belső-Drávaszögben a 19. században a pöndőre *„szedték rá”* a 2-3 méter széles szoknyát, s annak a tetejére került az ünneplő takarószoknya

„bodros gyócspöndő” (Gönyey 1942: 54)

Kebél

Külső-Drávaszög (Nagytótfalu 2010.)

- Eredetileg a *külső-drávaszögi kebel* is a felsőruhaként szolgáló *festetlen vászonszoknyát* jelentette, melyre csak a későbbiekben került rá színes takarószoknya, Siklós vidékén csak a polgári öltözetváltáskor.
Dr. Simor Ferencné Bodoky Éva
- Egy 1845-ös forrás szerint (Hölbling) a Siklós vidéken lakók (Külső-Drávaszög) lenből készült hófehér ruhát viseltek. A forrás a hétköznapi öltözetről tanúskodhat, mert ekkor már az ünneplő ruházatnak színesnek kellett lennie.

Ünnepi takarószoknya és kötény

Belső-Drávaszög, Drávaszögi Tájház, Vörösmart (Nagyné 1978)

- A festetlen vászonszoknyára került a belső-drávaszögi ünnepi viselet **részeként a csaknem földig érő virágos selyem vagy kasmír szoknya.**
- Apró lapos ráncokba szedték az anyagot, amit a derékon keskeny öv tartott össze, a szoknya így nagy hullámokba rendeződött

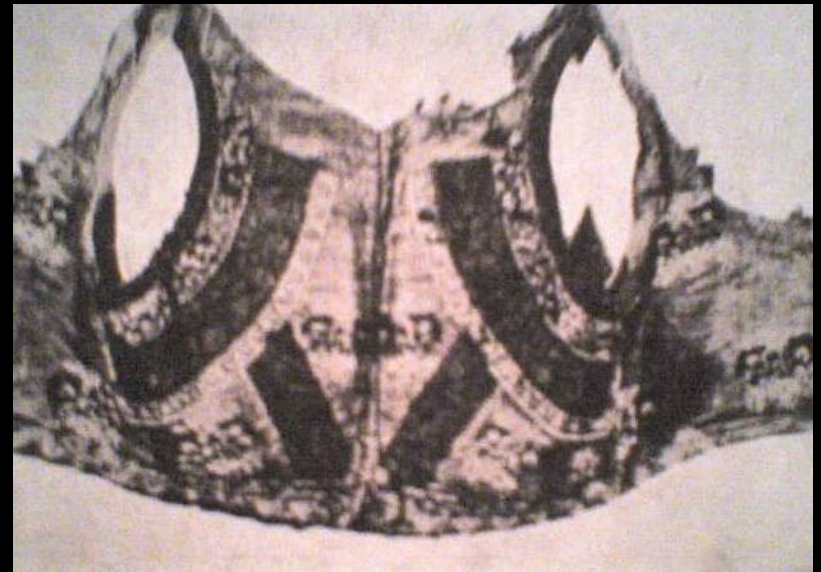
Kötény

- A szoknya anyagával egyezett a kötény anyaga, színe is hasonló volt.
- kékes-szürke changrant-selyemből, rózsás mintával, derékban ráncolt - keskeny taft övbe berakva,
- fekete rózsás kázmírből, beráncolt 25-30 cm széles fodrot toldva hozzá. Felül kék selyem szalagot fűztek s lenn vékony, sárgás csipkét varrtak rá.
- Hossza mintegy 70 cm, nem ért a szoknya aljáig
- A szoknya és a hozzá tartozó kötény színe a magyar parasztság öltözködéskultúrájában általánosan kor- és társadalmi státuszjelző szereppel bír.
- A Külső-Drávaszög falvaiban a kötény és bugafőkötő szalagjának azonos színe társadalmi státus és korjelző szerepet töltött be. (Ormánsággal való hasonlóság.)
dr. Simor Ferencné Bodoky Éva

Csécses pruszlik

(Gönyey 1942: 56)

- az **ünnepi öltözet** részeként
- a testhez simuló, rövid pruszlikok csoportjába tartozik, karöltője mélyen kivágott.
- zöld, piros rózsás vagy sötétkék alapon lilával mintázott fekete atlaszselyemből vagy brokátból készítették. (bélése házi lenvászon)
- elejét gazdagon feldíszítették csipkével, vitézkötéssel, fényes ragyogókkal, azaz *csécsekkel*.
- varrások szélét összehajtogatott szalagokkal díszítették, alul *tányérfodorba* szedték
- Biedermeier stílus

Vállkendők

Pántlikás csécses nyakba való kendő

- 19. századra *nyakba való kendők*, *nyakba való fátylak* szinte általános része lett a paraszti öltözködésnek.
- Drávaszögben a pruszlík fölé került a **nyakbavaló kendő**, melynek két változata ismert: a „*hétköznaplós*”, és a „*vasárnaplónak*” használt *pántlikás csécses keszkenő*.
- Elkészítése különös tudást kívánt, házilag varrták és rojtozták. Háromszögletű, alapja fekete taft selyem. Erre helyezték rá nagy íves hullámos vonalakban a piros selyemszalagot, *békaszájra felszedve*.
- A csécses kendőt 35-40 éves korig viselték. Az öregasszonyok fehér vállkendőt viseltek.

Csécses kendő,
Vörösmart (Nagyné 1978)

Esőabrosz

Katona Imre, Kopács, 1942

- Hideg vagy eső esetén sima, vagy csíkozott szövésű vászon abroszt borítottak a fejükre.
- Az esőabrosz használata országosan elterjedt volt, csak egyes helyeken hosszában, máshol keresztbe terítették hátukra és fejükre.
- Több helyről vannak adatok a viselet kiegészítőjeként alkaron hordott kendőről, abroszról. (Sárköz – Fél E., Szlavónia, baranyai sokácok, Kalotaszeg)

Ködmön, posztókabát

- A 18. századtól a ködmön a női téli öltözködésben az ország legnagyobb részén a legfontosabb szerepet játszotta, akár a 20. század fordulójáig is.
- *„A bőrruhák közül a leggyakrabban viselt ruhadarab a kisebb és nagyobb ködmön volt. A siklósi szolgabíró 18. századi jelentésében kiemeli, hogy téli utazás alkalmával öltik magukra. Azt is megtudhatjuk, hogy a ködmönöket a siklósi szűcsöktől szerzik be”.*(Füzes 1962: 317)
- A Füzes Endre által közölt történeti forrásokból tudjuk, hogy Baranya megyében a 18. század végén viseltek különféle szűrruhákat. A drávaszögi magyarság szomszédságában élő néprajzi csoportok körében elterjedt volt a suba, a szűr és a ködmön viselése

Ormánsági női ködmön, Pécsi Néprajzi Múzeum

Férfi ködmön. Bőrrátétes vállvarrás, sántavetéssel öltve
Nagytótfalu, 2010.

Kabát, felöltő, csurupé

- Az 1870-es években viselték még az öregasszonyok a *csurupét*, posztókabátot, melynek alján prém volt.
- Ez a prémes posztókabát *csurak*, *tyurak*, *csurapé* néven az országban többfelé használatos volt.
- A fiatalok fekete posztóból csináltattak maguknak kabátot és selymet varattak rá, azonkívül selyemmel ki is hímezték
- A testre szabott, harang alakúra szélesedő kabát mellett ismert volt a testhez nem simuló változat is, melynek *leves* volt a neve. (levesrékli)

Hajviselet

- A baranyai női hajviselet alapvetően nem tért el az országban szokásostól.
- *„A lányok zsírozott hajukat befonva eresztik le a hátukra, vasárnap a fonat felső részére piros szalagot kötnek (1806-os szavai források alapján)... A lányok általában fedetlen fővel járnak, fejdíszük legfeljebb a hajukba kötött szalagból áll.*
- *Az asszonyok ezzel szemben mindenhol fejrevalót viselnek. A leírások főkötőt és fejkendőt különböztetnek meg.”* (Füzes 1963: 319)

Fejviselet

Bugafőkötő

- A drávaszögi női viselet legjellegzetesebb darabja
- „Ezt a főkötőt, illetőleg kontykötőt Laskón *saroglyának*, Magyarpeterden *bugafiketőnek*, másutt *fátyolosfiketőnek* nevezték.” (Gönyey 1942:58)
- Egyszerű, egyrészes főkötő, melyet téglalap alakú fekete muszlinból, ritkábban selyemből, a szegényebbek klottból varrtak.
- Menyecske korban tették a fejükre az asszonyok, max. 30 éves korukig viselték, nagyünnepre.
- A **necc** váltotta fel, „melyet a menyecskék *állapodottan viseltek*”. (Gönyei 1942: 59.p.) Ezt a fiatalok fehér, idősebben fekete gyöngyökkel díszítették.
- Simor Ferencné véleménye szerint a bugafőkötőt a menyecskék csak a nagyünnepelő öltözethez tették fel, s már a 19. században is viseltek fejkendőt

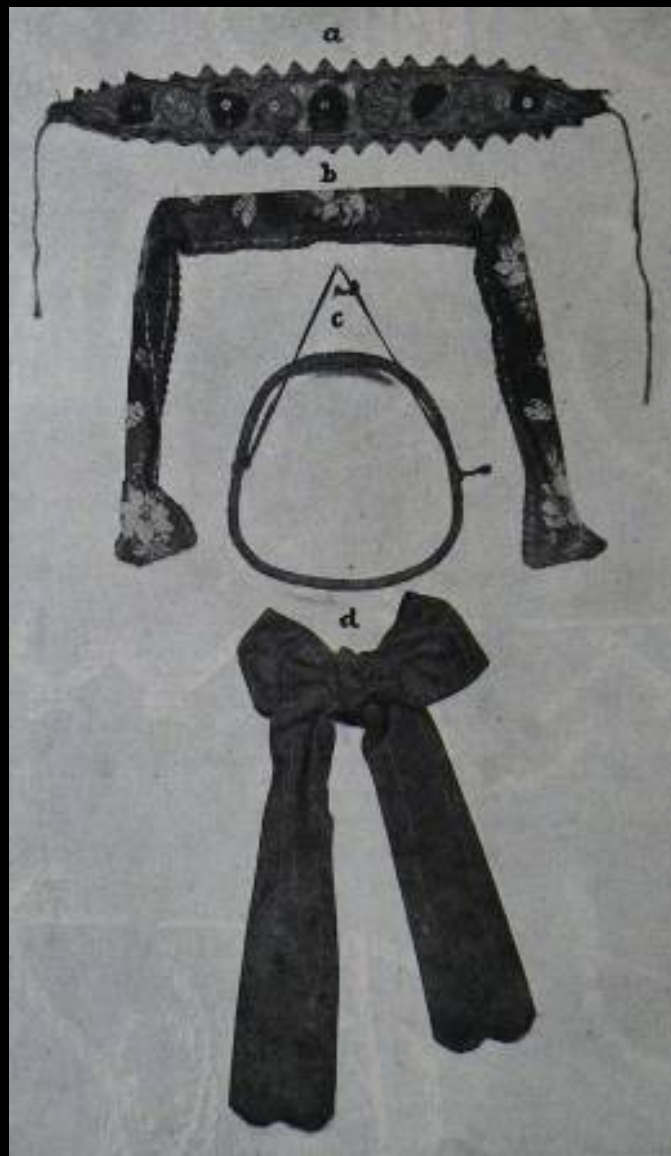
Készítése

- Recefára (hímzőkeret) feszítve hímezték ki az anyagot az alsó két sarkán valamint a felső középrészen. Úgy hajtották és varrták össze, hogy a minták a megfelelő helyre kerüljenek. A két érintkező véget csipkebetétrel vagy a nélkül összevarrták.
- kontyot takaró, kontyfedő részre a legfontosabb
- homlokrész díszítése vékony sormintaként futott
- a fejtetőre
- *A „nyakat takaró részére fehér gyolcsszegélyt tettek, amit lyukas hímzéssel varrtak ki, vagy bolti madeirás gyolcsból készítettek.” (Gönyey 1944: 7.)*

Főkötő tartozékai

- A kontyra két ívben begörbített **kontyvasat**, **drótkontyot** erősítették. Erre illesztették a főkötőt
- A főkötőt színes selyem szalaggal, **galánttal** kötötték le, melyet csokorra kötöttek a konty alatt, hogy a szalag vége a háton lelógott.
- A homlok felett a főkötőt díszes „*fiketőelővel*” szorították le, melynek készítése külön tudomány volt. „*Különösen díszesen hajtogatták össze a selyemszalagot a fiketőelőhöz Hercegszőlősen. Összefogták, összetűrték azt, háromszor jobbra, háromszor ballra, s ahol a két hajtogatás találkozott, oda egy-egy gyöngyöt varrtak.*”(Gönyey 1944: 7)
- A Külső-Drávaszögben a főkötő tarkó részére illesztett selyemszalag színe korjelelő szereppel bírt. Ez a jelenség ismert az ormánsági női főkötők korjelző szerepére vonatkozóan is, feltételezhető annak hatása a Siklós-környéki gyakorlatra is. (A fotók a Nagytótfalui Tájházban készültek.)

A drávaszögi főkötőhöz tartozó részek (Gönyey 1944: 8)

Bugafíketők és tarkószalagok

Nagytótfalu 2010.

Hímzéstechnika

- A drávaszögi főköttő anyagában és színében hasonlóságot mutat a környező néprajzi csoportok főköttőivel, azonban a hímzés elrendezése, térkitöltése és mintagazdagsága megkülönbözteti azoktól.
- A kontytakaró mintájának többszörösen szimmetrikus elrendezése, a térkitöltésben megfigyelhető arányok, a homlok és fejtető hímének elhelyezkedése összetéveszthetlenné teszik a drávaszögi főköttőket.
- Fél Edit feltevése szerint a drávaszögi fekete alapon hímzett főköttő a szerb együttélés hatására alakult ki, s az egyszínű fehérrel hímzett minta a balkáni fémszálas/skófiumszálas hímzést követi, imitálja.
- Baranyai Julia: *„a sárközi hímzésekkel csak színben és technikában egyeznek, Bizánci-török fémszálas hímzés hatására valló, tömören hímzett alakzatokat találhatunk a baranyai fejdíszeken”*. (Baranyai 2004: 300)

A minták tipikus elrendezése és aránya.

Pécsi Néprajzi Múzeum, 2010

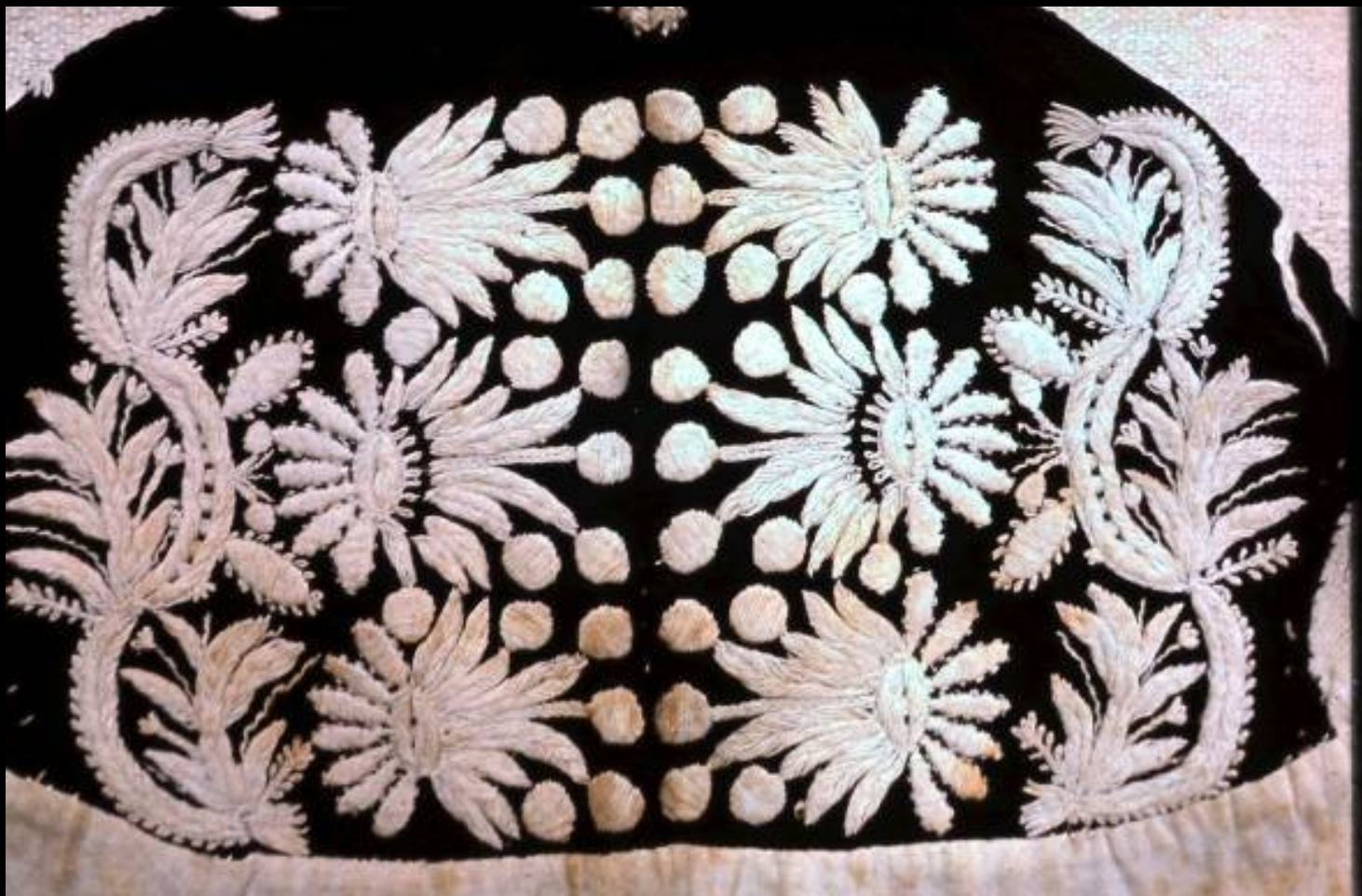
Homlok és fejtető hím, Pécsi Néprajzi Múzeum (Nagyné 1978)

Homlok és fejetető hím. Pécsi Néprajzi Múzeum (Nagyné 1978)

Pécsi Néprajzi Múzeum (Nagyné)

**Sárközi magyar református főkötő Pécsi Néprajzi Múzeum, 2010. és
atipikus, sárközies elrendezés drávaszögi főkötőn.**

Pécsi Néprajzi Múzeum (Nagyné 1978)

Fémszálas hímzés baranyai szerb főkötőn (Nagyné 1978)

Fátyol

- „*A fiatal menyecskéket fátyollal, szép aranyozott tűkkel feltekerőzték, míg valami gyász nem érte őket.*” (Gönyey 1942: 59)
- A fátyolt hat-hét esztendőn keresztül viselhették, (gyermek!)
- Amikor levetették - *fejkendőt vagy fátyolos kendőt* viseltek.
- Finom fehér gyolcsból készült, lyukas hímzéssel kivarrták ki, pókos rózsákkal díszítették.
- A belevarrt domborulatok miatt *lencsés tilánglinak* is nevezték.
- Igaz Lajos 1933-as gyűjtéséből több hímzett fehér vászon és tüll kendő került a Pécsi Néprajzi Múzeumba Kölkedről és Nagyharsányból, azaz a Külső- és Belső-Drávaszögből egyaránt.

Fátyol, Gönyey 1941 és
Lencsés tilángli, Vörösmart (Nagyné 1978)

Lábbeli

- Történeti forrásokból tudjuk, hogy a csizma viselése még igen ritka a 18. végén, a 19. század elején, s hogy Baranya megyében a bocskor volt a legelterjedtebb lábbeli.
- Ormánságból tudomásunk van bocskor és csizma viseléséről. Csizmát csak az asszonyok viseltek, régen pirosat, később feketét. (férfiak csak ünnepnapra húzták fel)
- Drávaszög: a csizma viseléséről csak halvány emlékek vannak.
- Bocskort minden bizonnyal a Drávaszögben is hordtak. (Kurucz Sándor, 1932. Ipacsfa)
- bocskor „tréfás” baranyai elnevezése, az „égbeballagó”

Öltözet megszerkesztése

- A korok és a divatkorszakok sajátos keveredéseként alakul ki az a drávaszögi női ünnepi öltözet, melyet a 19. század második feléből ismerhetünk.
- hosszú, kevés alsószoknyás, ingvállas pruszlikos viselet.
- Az alsóruha a keleti szabásvonal régies hagyományát őrzi.
- nyugati hatást tükröz a tászlis ing vállbavarrott változata és a pruszlik szabása.
- A fejviselet egyesíti a virágos, hímzett fátyolfőkötők polgáris és a középkori lepelkendők hagyományát.

Fiatal pár ünnepi viselete, Várady Ferenc 1898

Polgári öltözetváltás

- Drávaszögben nagyon korán, már a 19. század második felében megindult az öltözködés polgárosodása, a paraszti viseletet a századfordulóra teljesen felváltotta a polgári öltözködésmód. (1870-től polgári divat)
- *„Az újabb nemzedék már elhagyta ősi viseletét; tetőtől talpig posztóban s szövetruhában jár. A nők bokáig érő szoknyát, divatos ruhadereket s vállkendőt viselnek, csak úgy suhog a selyem rajtuk. Itt már nagy a fényűzés. A vörösmarti és csúzai magyarok, a kikkel teljesen azonosak a Siklós-vidéki kálvinisták, szintén levetették ősi ruháikat s az újabb kor divatját követik. A férfiak posztóban járnak s nők lépést tartva a divattal, a legújabb viselet szerint öltözködnek.”* (Várady 1896: 112)

Alsóruha

vállfoltos ing

- Alsóruha: egyszerű szabású, rövid ujjú vagy ujjatlan/vállpántos vászon ing, két-három alsószoknya (kebél)
- Az alsóruha nyári munkára való ruhaként is szolgált.
- *„A jó szülő-fonyó asszonyok, akik a kézimunkában is ügyesek voltak, szerettek a kebelhez ugyanolyan hímzésű inget varrni.”* (Simor Ferencné:1986: 40)
- A kebelbe bekötött féling és a kebel együtt alkotta az „egy pár ruhát”. (nyári dologidőben munkára is szolgált)
- Akik a 19. század végén születtek *„házivászon kebelből és vállfoltos ingből haltak ki”*(Simor Ferencné 1986). 1910 – még stafírungnak

Simor 1986

Kebél

- A leggyakrabban négy, de előfordult, hogy három vagy öt, ritkábban hat, hét vagy nyolc szélből készítették, attól függően, hogy ünnepi vagy „*hétköznaplós*” használatra szánták, szabás nélkül.
- Köznapra „*feleszálas*” vagy „*pamukos*” vászonból, ünneplő és hálórúhának finomabb anyagból, „*pamukvászonból*” vagy bolti sifonból varrták.
- Szödés: sűrű, apró lerakásokból álló ráncolás, túvel egyenként átszúrva igazították a ráncokat, majd leöltötték, a derekat „*pártázékba*” varrták.
- A kebel alját felhajtották, a dupla részt kétujjnyi szélesen kihímezték, „*cakknizták*”, „*kislingelték*”. Általában egy, ritkábban két, egymással harmonizáló színű gyári hímzőfonalat használtak erre a célra, fehér, mély piros, mélykék, mély lila, ritkán fekete színben.
- A lányok díszes kebelét „*legényfogó kebelnek*” is nevezték.

Simor 1986

Nagyünneplő öltözet

Szoknya, kötény, blúz

- A polgári divatot követve az 1870-es évektől bokáig érő, bő szoknyát viseltek, hozzá azonos anyagból készült, kieresztős, sonkaujjú blúzt.
- A földig érő szoknyán a ráncolás java oldalt és hátulra esett, a hasat laposan hagyta, a hasíték elől baloldalra került, akár a kebélen.
- Ha viseltek, a ruhához azonos anyagból varratott vagy készen vásárolt *liszterkötény*, *ámperkötény* vagy *libertinkötény* kötöttek maguk elé. (Simor 1986)

Nagytótfalu 2010.

Kötény, Nagytótfalui Tájház, 2010

Blúz

- Legjellemzőbb a néhány piével vállban puffosra, a csuklónál szűkre szabott, szűk derekú, kívül hordott blúz.
- A felsőrészt erős vászonnal bélelték ki, kapcsokkal rögzítették, a háton, a mellen és az ujjakon csipkével, zsinórozással, később rojtos bársonyszalaggal díszítették.
- A szűkre szabott derekat gyakran halcsonttal merevítették.

Nagytótfalui Tájház, 2010
Szujkóné Teleki Mária (1883) esküvői ruhája (atlaszselyem)

Betűrt blúz

századforduló

- A századforduló táján készült fényképeken látható magas nyakú, betűrt blúz használata, melyet ugyancsak csipkével díszítettek.
- Ehhez szűkebb szoknyát viselhettek, hozzá nem feltétlen kötöttek kötényt. A szoknya dereka viszont széles volt, vagy övet viselhettek hozzá.
- A menyasszonyok is azonos szabású öltözetet viseltek, amit fiatalasszonyként később ünneplőként használtak.
- „**Századforduló** táján, a városi divatot követve hordják menyasszonyként, újasszonyként polgári öltözetükhöz a könyékig érő, ujjak nélküli csipkekesztyűt”. (Simor)

Kb. 1910. Túronyi nagylány ünneplőben (Szarkándi Rozália) és
Nagytótfalui Tájház, 2010

Túronyi jegyespár a 20. század első éveiben.

Levesrékli

- A németesen szabott szoros derék mellett az 1910-es évektől terjedt a „*levesrékli*” viselése.
- Ennek szabása megegyezik az Ormánságban is ebben az időben hordott „franciás blúzéval”.
- A váll rész sima, a blúz elöl mell alatt vagy fölött ráncolt. A ráncolás több formája ismert: apró lerakás, két oldalt két-két nagy „számedli”/pié/ illetve a kettő keveredése.
- Ehhez a blúztípushoz ismét bővebb, sűrűbb ráncolású, földig érő szoknyát viseltek, hozzá kötényt kötöttek.

**Túrony jeles családjainak asszonyai elődeik nagyünnepelő öltözetét
öltötték magukra, melyet az 1920-as évektől már nem viseletek (1930)**

1909. Középkorú és fiatalasszony, ünneplőben.

Anyag és szín

- Az ünneplő ruha télre bársonyból, nyárra nehéz atlaszselyemből készült. A századfordulótól télen szövetszoknyát is viseltek.
- Az öltözetek többnyire egyszínűek, esetleg maguk színéből való mintával díszítettek voltak, leggyakrabban **fekete, barna, fehér, tört fehér, rózsaszín és lila** színeket viseltek, az életkornak megfelelően.
- A polgári színhasználatot követve a kor előrehaladtával egyre sötétebb színbe öltöztek az asszonyok.

Varratás, vásárlás

- A régi stílusú viselettel ellentétben a polgári ruhadarabokat nem otthon készítették. A tehetősebbek városi szabómesterek, a kevésbé gazdagok ügyes falusi varrónők műhelyében varratták meg ünneplőjüket.
- Pécsi Néprajzi Múzeumban fellelhető, Külső- és Belső-Drávaszögből származó parasztpolgári ruhadarabok nagy része Siklóson készültek 1894-ben, valamint Csura Mári és Móricz Mariska varrónők műhelyében, az 1910-20-as években.
- A módosabb közép és gazda paraszt családok női tagjai tudtak csak több rend ruhát kiállítani, lehetőség szerint két selyem és két rend bársony öltözetet, téli és nyári ünneplőnek.

Lányok ünneplő viselete

- A lányok öltözete szabásában megegyezett az asszonyokéval, azonban a szoknya hossza csak eladósorra ért le a földig, addig térd alatt arasnyi fodor bővítette.
- A színe a századforduló körül fehér lett.

Kabát

- A századfordulótól a téli ünneplőhöz *háromnegyedes, fekete bársony, plüss vagy szövet kabátkát viseltek, elején két-két, hátul hat darabból, szorosan derékra szabva, németes divatot követve.*
- Puha vékony szövettel bélelték, sárgallérját, elejét és az ujjak végét finom, bolti csipkével, bársonnyal, zsinórozással díszítették.
- Viselése egyes helyeken a 20. századba bőven belenyúlt.

Nagytótfalu 2010.

Fejviselet

Magyarfőkötő

- A nagyünneplő öltözethez az asszonyok **tornyosfíkető**, más néven **magyar főkötő** viseletek.
- Két ovális drótvázra rögzítették az anyagot, így képeztek egy ellipszoid alakú tok, mely a kontyot takarta.
- Csipkével, gyöngyökkel, a homlok felé eső részen selyemből vagy bársonyból készült virágokkal, zöld bársony levelekkel, művirágcsokorral díszítették.
- A tarkó felett a főkötővel azonos anyagból készült, csokorra kötött, csipkével szegélyezett szalagot erősítettek rá, mely a hát közepéig lógott. A kontyra nagy, színes fejű kontytűkkel rögzítették.

Pécsi Néprajzi Múzeum és Nagytótfalu, 2010.

Magyarfőkötő

- Divatja az I. vh végéig, helyenként a 20-a évekig tartott, s a bugafőkötőhöz hasonlóan a nagyünneplő öltözet részét képezte. Helyét átvette az áll alatt megkötött delin kendő, majd a kasmírkendő.
- Készen vásárolták, különálló tartozékai nem voltak .
- Simor Éva kutatásai szerint a főkötő színének ugyanúgy kor jelölő szerepe volt.
- A színskála a fehértől a feketéig tartott, a rózsaszín, világoskék és bordó színeken keresztül.
- Fehér főkötőt az újmenyecskék viseltek, negyven éves kor körül már feketét tettek a fejükre. „Öreg szülék már egyáltalában nem viselték” (Simor)

Recefőkötő

- A polgári öltözetváltással párhuzamosan a Drávaszögben divatba jött a sárközből is ismert **recefőkötő** vagy **csipkefőkötő** viselése.
- Az otthon készített, fehér pamut fonalból horgolt, kötött vagy gyári csipkéből készített recefőkötőt apró áttört mintával, benyeseésekkel, farkasfoggal díszítették. Egyes adatok szerint idősebb református magyar asszonyok fejviselete volt, mások szerint a menyecskék is viselték.
- Divatja mind a Külső, mind a Belső-Drávaszögre vonatkozó információk alapján a 1880-1910-ig tartott. Minden bizonnyal nem a nagyünnepi viselet, hanem a hétköznapi vagy az „ideodás” öltözet része lehetett.

Fejkendők

- A főkötők mellett már a 19. században nagy jelentősége volt a fejkendőknek. Századforduló táján, ha piacra/városba mentek, fejüket kendővel kötötték be.
- Simor Éva szerint már a bugafőkötő viselésének idején megjelenik a fejviseletnek a településen kívül hordott, egyszerűbb, polgáriasabb változata.
- A fiatalasszonyok *menyecskendőt*, fekete, maga színéből nyomott nagy rózsákkal díszített, nehéz selyemkendőt kötöttek ilyen alkalmakkor. (Simor 1986: 25)

Menyecskekendő, Túrony 2010.

Bársonykendő

- Az 1920-as évek táján jött divatba
- Az egyszínű, vagy maga színében nyomott mintás 80x80-as, háromszög alakúra hajtott, selyemrojtokkal díszített kendőt idősebb asszonyok viselték, templomba.
- Nem kötötték meg, fejükre borították, vállukon előrehozva a kabáton tűvel összetűzték. (Simor 1986: 25)

Bársonykendő Túrony 2010

Fejkendők

- Pécsi Néprajzi Múzeum:
- Nagyharsányból több nagyméretű, (120x120 cm) négyzetes alakú zöld és sárgászöld színű gyapjúkendő,
- Csarnótából teljes színskálát mutató, mintás gyári selyemkendőt vásároltak. (Fekete, dohány színű, homok színű, vajszerű, okker színű) fejkendő (Mándoky L. 1959, Füzes Endre 1960.)
- A II. világháború után a fejkendő kötelező viselésének határa egyre idősebb korra tolódott, a szín korjelző szerepe mára csak nyomokban maradt fenn.

Lányok fejviselete

- „*Hajonfényt*” jártak, hajukat két egyszerű hármass fonatba kötve viselték. (két cicára fonva)
- A századforduló körül készült fotókon kivehető, hogy a nagylányok hajukat már ekkor – a polgári divatnak megfelelően – feltűzték, lapos kontyba csavarták.

Harisnya

A polgárosodott öltözethez fekete és fehér színű, otthon készített, kötött pamut harisnyát viseltek.

Hétköznapra minden bizonnyal egyszerűbbet, ünnepre díszesebben kötöttet (csücskös, levendulás) viseltek.

Lábbeli

- **Cipő:** csak a templomba húzták fel, amint kijöttek, levetették és papucsot húztak helyette.
- A századfordulótól kezdve többnyire kicsi fekete bársony vagy ebelasztin cipőt viseltek (általában fekete pamut harisnyával).
- Bőr cipőre csak a leggazdagabbaknak jutott.

Cipő. Pécsi Néprajzi Múzeum, 2010 és
Bársonycipő. Nagytótfalui Tájház, 2010

Esküvői ruha

- A századforduló környékén a menyasszonyi ruha megegyezett az ünnepre viselt ruha szabásával.
- Simor Éva: néhány évtizeddel korábban még színes esküvői ruhát viselhettek.
- *„A mai (1986!) 50-70 évesek emlékezetének segítségével még tudjuk öreganyáikról, hogy ők még élénk színű ruhában esküdtek: nyomott mintás fekete, galambszürke taft, égőpiros habos, szilvakék esküvői ruháikat még látták megtakargatva vagy őket abban - szokás és kívánság szerint – abban eltemetve.”* (Simor 1986: 49)

Hordozó ruha

- Szerkesztésében, anyagában tovább hordozta a paraszti öltözködésmód egyes jegyeit.
- Anyaga a 20. század elején vásárolt kott vagy házi szövésű vászon, amit általában kékre festettek.
- Az I. vh. után felváltotta a vásznat nyárra a koton, télre a pargét/parget/, azaz flanel anyag.
- A hordozó ruha kieresztős blúzból és kerek félszoknyából állt, elé kötényt kötöttek. (Szabása és varrása megegyezett az ünneplő ruháéval.)
- A szoknya hosszát munkához a köténnyel szabályozták: a kötővel derekukon „*hurkába kötötték*” vagy felrántották
- Alsóruha: vállfoltos ing és kebel - nyáron dologra való ruhaként is.

Kötények

- A „dologhoz”: vászonból készült, festett kötényt vagy kékfestő anyagból varrt, a szoknya hosszával egyező *félkötény*, később *melles kötény*.
- *dagasztókötény*”- tésztagyúráshoz, dagasztáshoz hosszú, a szoknyát szélesen eltakaró, festetlen vászonból készült hófehér félkötényt kötöttek. (20. század közepétől melles vászonkötény.)
- „*csöpükötény*”: piszkos munkák elvégzéséhez (Simor)
- Csöpüvászon: kócból volt a mellyéke és szöszből valót hánytunk belé (Kelemen János 1909. Drávacsepely, Mátyás Jánosné 1905, Nagytótfalu). (Simor 1986: 32)

Főzőasszonyok és szakácsok lakodalomban, dagasztókötényben.
1958 v. 1959 év tavasza, Túrony

Beliner kendő

Túrony 2010

- gyári, vastag gyapjú fonalból kötött, négyzet alakú kendőt.
- háromszög alakúra hajtva, magasan a nyakukba húzva viseltek, fejre vagy vállra kötve,
- századfordulón gyakran a téli ruha szerepét is betöltötte.
- több színben, méretben és vastagságban is viselték.

Posztókendő

2010. Túrony

- Négyyszög alakú, téglalapformára félbehajtott **posztókendő**.
- A téli és őszi szekerezések/kocsizások, szánkautak, őszi szőlőbéli látogatások fontos ruhadarabja volt ez a vastag kendő, ami a hideget és a szelet nem engedte át. (Simor)
- Anyagában mintásan szövött, dohány, szürke vagy fekete színű, szélein rojtozott vastag posztóból készült gyári termék

A kivetkőzés folyamata

- Természetes, magától értetődő jelenségként kell felfognunk, hogy a viselet csak addig tartozik hozzá egy kisebb vagy nagyobb közösség önkifejezéséhez, míg maga a közösség létezik.
- A paraszti életmód megváltozásával, átalakulásával az öltözet bonyolult kifejező funkciója feleslegessé vált/válik, s azzal kikopik a használatból.
- Fülemile Ágnes a kivetkőzést attól a tudatos és radikális ponttól számítja, amikor az egyén tudatosan dönti el az új öltözködési stílus vállalását. (Fülemile *Megfigyelések a paraszti női viselet változásához Magyarországon – az I. világháborútól napjainkig* 1991: 60)

- Az öltözködésnek elemei, legfőképpen elvei éppúgy beépülnek a polgárosodó parasztság műveltségében, mint a paraszti kultúra más jegyei.
- Egyik esetben egy régies, parasztos stílusú ruhadarab találja meg helyét a polgári ruhadarabok között (pl. kötény), máskor épp egy új ruhadarab vesz át klasszikus funkciót (pl. fejkendő).
- S azt is tudomásul kell vennünk, hogy a paraszti öltözködés mindig is igyekezett követni a rendi majd polgári társadalom felsőbb rétegeinek divatját, a kultúra elemeinek átvétel nem új keletű jelenség.
- *„A blúzfélék, a cipő, a kötött szvetter és kardigán, új anyagok, színek, formaadás, egyes, a viselet késői virágzását megélő falvakban éppoly szervesen beépült a paraszti öltözködés rendszerébe, mint például korábban a nemesi mente vagy a polgári ujjasfélék”.* (Fülemile 1991: 59)

- A kivetkőzés nem egységes társadalmi folyamat.
- A különböző társadalmi rétegek, korosztályok között nagy változatosságot mutat.
- Drávaszög esetében a polgárosodás nagyon korai volt, az öltözködés továbbra is sok szimbolikus jelentést hordozott. – színhasználat
- Mikorra lehet datálni az „átöltözés” vagy „kivetkőzés” folyamatának végleges lezárulását?
- 1920-30-as éveket követő öltözködéskultúrát a Külső-Drávaszögi Túronyból származó adatok alapján vázoló fel, a teljesség igénye nélkül.

1920-30-as éveket tekinti a kivetkőzés első korszakának

- Fülemile Ágnes : az első világháború utáni időszakot, az 1920-30-as éveket tekinti a kivetkőzés első korszakának és a paraszti öltözködés alakulásának szempontjából kulcsfontosságú korszaknak.
- Párhuzamos folyamatok: „Egyrészt a paraszti viselet fénykorát élő falvakban a viselet felvirágzása, kiszínesedése, túldíszítetté válása figyelhető meg... Más polgárosultabb vidékeken ez a kivetkőzés tömegessé válásának új korszaka.” (Fülemile: 1991:52) Ez utóbbi folyamat és társadalmi helyzet volt jellemző a Drávaszögben.

1930-as évek

- A Drávaszögben a parasztpolgári nagyünnepelő viselet az 1920-as évektől teljesen kiszorult öltözködésből. Az 1930-as évektől a női ünnepelő ruha teljesen hozzáigazodott a korabeli városi viselethez, ettől kezdve annak egyre gyorsuló változásait követi.
- Ennek első mérvadó jeleként megjelenik az addig sosem hordott egész ruha viselése.

1930-as évek , 1935. Túrony

1940-es évek

nagylányok és fiatalasszony templomba való vasárnapi
ünneplőben

Hajviselet

- Az 1940-es években a kislányok hajukat két ágba – cicába – fonva viselték.
- Az eladó sorban lévő lányok, a fiatalasszonyok két fonatból tarkóra csavart lapos kontyot viseltek, a haját a fejtetőn fésűvel lazán megtűzve, a polgári divatnak megfelelően.
- Hétköznapi asszonyok egyszerű kontyba csavarták hajukat.
- A fejkendő kötelező viselésének ideje a második világháború után még későbbre tolódott.

Lányok hétköznapi öltözetben, két ágban font hajjal, az 1940-es
években

Nagylányok lapos konttyal, ünneplőben 1940-es évek

Menyecske. Várdaróc 1942 Gönyei S.
és Szomszédasszonyok
Túronyban, nyári hétköznapi öltözetben 1940'

1950-es évek

- Az ötvenes évektől elterjedt a félszoknya, a blúz és a kardigán viselése is.
- Ugyanakkor az egyre inkább modernizálódó öltözet mellett a „parasztos” elemek sokáig megmaradtak az idősek öltözködésében, vagy a hétköznapi, munkához hordott ruhadarabokban.
- Ugyan a színeknek már nem volt konkrét társadalmi státusz és kor jelző szerepe, de az öltözködést továbbra is jelentősen befolyásolta, hogy milyen korosztálynak milyen színeket illik/nem illik viselnie.

1950' közepe

Fiatalasszony gyermekével, vasárnap, a templomból hazaérve és

Idős asszony hétköznapi öltözetben

1950

Menyasszonyi ruhák

- A menyasszonyi ruha is igazodott a kordivathoz. Az 1950-es években földig érő, uszályos fehér selyemruhához mirtuszkoszorút, hosszú tüll fátylat viseltek.
- Mivel a lakodalmakat télen rendezték, aki megtehetette, kabát helyett, rövid fehér bundát öltött magára.
- A világháborúkat követő ínséges időszakban a menyasszonyi ruhákat másodlagosan felhasználták, befestették feketére, s ünneplő ruhaként használták

Jegyespár kb. 1950

- Gáborján Alice: Sokszor a viselethez tartozó egyes ruhadarabok a későbbi, polgári öltözködésben is szerepet kapnak, ha viselet jellegük meg is változik.
- Olyan ruhadarabok, melyek túléltek a viseltet, s még alatta rejtőzködnék vagy szélén lappanganak a városias ruházatnak. (Gáborján 1969: 189)
- beliner és posztkendők, a különböző kötény és a fejkendők

Kötény

- A 1940-50-60-as években a kötény még a mindennapi öltözködés részét képezte,
- Elsősorban otthon, munkához viseleték a lepedőszélből, kartonból, festőből, egyéb olcsóbb gyári vagy maradék anyagokból készült kötényeket.
- Idős asszonyok még a 1980-as években is fekete festőkötényt kötöttek fekete ruhájuk elé.
- Lakodalmak, keresztelők, páros paszitok, komabálok alkalmára pamutvászonból, majd boltban vett fehér sifonból varrtak maguknak díszes félkötényt, alján csipkedíszítéssel, néha hímzéssel. A szép kötényt sokra becsülték, szükség esetén kölcsön is kérték egymástól.
- A huszadik század közepén már változatosabb gyári anyagokból készítettek felszolgáláshoz kötényt, egyre kisebb mellrésszel, hogy az ünneplő ruhát mind jobban kilátszódjék alóla. Ekkor már nem akasztották nyakukba a mell részt, csak gombostűvel tűzték meg ruhájukon. (Kurucz Sándorné Gyanó Ilona)

Fejkendők

- A szép bársony és vastag selyemkendők helyett egyre inkább a kasmír mintás, vásárokból könnyen beszerezhető kendők terjedtek el.
- Nyáron vagy munkához menyecskésen hátrakötötték, hidegben vagy templomba menet álluk alatt csomózták meg
- Otthon körül, nyári munkákhoz elterjedt a háromszög alakú kis babos kendő viselése is.

Túrony 2010.

A használatban lévő kendők tűrése

Azok a személyek, akik tudásukkal segítségemre voltak vagy adatközlőmmé lettek.

- Nagyszüleim, **id. Kurucz Sándor** (született 1932-ben, Ipacsfán) és **Kurucz Sándorné Gyanó Ilona** (született 1932-ben, Túronyban).
- **Gyanó Lajosné Vajda Margit** (született 1929-ben, Csarnótában)
- özvegy **Szili Lászlóné Szarkándi Mária** (született 1924-ben, Túronyban)
- **Lengyel Dezsőné Kerner Erzsébet**
- **Szűcs Imréné Takács Mária** (született 1909-ben, Szaján. Ma Horvátország területén található település.)
- **Nagyné Bakondi Erzsébet**, aki a textil és viseletkultúra témakörökben levő elmélyült tudásával, nagy rálátásával orientált, s rendelkezésemre bocsátotta saját kutatásainak anyagát.
- **Simorné Bodoki Éva**, aki a Nagytótfalu parasztpolgári öltözetekről összegyűjtött anyagát adta át számomra.
- **Simor Eszter**, aki a Nagytótfalui Tájház munkatársaként készséggel állt rendelkezésemre.

Felhasznált irodalom

- ANDRÁSFALVY Bertalan
- 1975. Néprajzi csoport, kistáj, régió. Népi kultúra-népi társadalom XI-XII. Akadémiai Kiadó, Budapest
- BARANYAI Julia
- 1976 I. kiadás /2004 vízbe vesző nyomokon. Fejezetek a Dráva-szög történetéből. Fórum könyvkiadó, Újvidék (Az 1976. évi I. kiadás hasonmás kiadása)
- ÉGER György
- 1993. Régió, etikum, vallás. Demográfiai és településtörténeti tanulmányok. Anonymus Kiadó Kft. Budapest
- FÉL Edit
- 1952. Újabb szempontok a viselet kutatásához. Ethnographia, 1952. 408-415.p.
- 1991. Női ruházkodás s Sárközben. Ethnographia, 1991. 102.évfolyam 1-2 szám 9-49.p.
- 2002. „Félre gatyá, pendely”. Látható és láthatatlan a magyar népviseletben, Budapest, Néprajzi Múzeum
- FLÓRIÁN Mária
- 2001. Magyar parasztviseletek. Jelenlévő múlt. Planétás Kiadó
- FÜLEMÜLE Ágnes
- 1991. Megfigyelések a paraszti női viselet változásához Magyarországon - az I. világháborútól napjainkig. Ethnographia 1991. 102. évf. 1-2. szám 50-77.p.
- GÁBORJÁN Alice
- 1969. Magyar népviseletek. Magyar népművészet 3. Corvina Kiadó 1969.
- GÖNYEI Sándor
- 1942 A Drávaszög néprajzi elkülönítése. Pécs Szabad Királyi Város Majorossy Imre Múzeumának 1942. évi Értesítője, Pécs 38-64.p.
- 1944 Drávaszögi hímzések. Magyar népművészet XIII. Budapest

- GYÖRFFY István
- é.n. Viselet In: Bátky – Györffy - Viski: A magyarság néprajza I. A magyarság tárgyi néprajza. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest 381-435.p.
- KASZA Sándor (szerk.)
- 200 Magyarok a világban. Kézikönyv a Kárpá-medencében, Magyarország határain kívül élő magyarságról, CEBÁ Kiadó
- KÓSA László
- 1991. Paraszti polgárosulás és a népi kultúra táji magoszlása Magyarországon (1880-1920), Debrecen, 2. kiadás
- KÓSA László- FILEP Antal
- 1975. A magyar nép táji-történeti tagolódása. Akadémiai Kiadó, Budapest
- LÁBADI Károly
- 1996 Drávaszögi Ábécé. Néprajzi és folklór tájlexikon Eszék-Budapest
- SIMOR Ferencné Bodoky Éva
- 1986 Nagytótfalu viselete. Siklósvidék egy jellegzetes falujának viseleti emlékei, s a viselet alakulása napjainkig (kézirat)
- ZENTAI János
- 1978 Baranya megye néprajzi csoportjai Ethnographia LXXXIX. 519-555.p.
- Magyar Néprajz IV. Életmód, Akadémiai Kiadó, Budapest. É.n.
- Magyar Néprajzi Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest. É.n.